

ОСОБЕНОСТИ НА ЯПОНСКИЯ ЕЗИК, КОИТО ТРЯБВА ДА СЕ ИМАТ ПРЕДВИД ПРИ ПРЕВОД НА ЯПОНСКИ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ

Катя Маринова

Abstract: The Japanese language has some phonologicals, morphologicals and syntacticals specifics that approximate it to the Altaic language group, but it has some phonologicals and lexicals specifics that approximate it to the Austronesian language group. Also the Japanese language has synthetics, analyticals, agglutinative and inflective characteristics. These characteristics are very important when we research on phraseological equivalency.

In Japanese linguistic exist just derivational affixes, inflectional affixes do not exist, because grammatical elements are regarded as partial, if they are unalterable or as auxiliary verb, if they are alterable. Japanese word can be of Japanese, Chinese and foreign origin. The most multitudinous are the phraseologisms with words of Japanese origin, next with Chinese and with foreign origin are not much. Homonymy and onomatopoeia are very common in Japanese. About 5% of Japanese phraseologisms include onomatopoeia. Despite a big number of Personal pronouns on translation they do not translate or replace with a noun. Yutaka Miyaji said that about 63% of his list of phraseologisms in common use are composed of noun and verb. In Japanese the predicator is the most important part of the sentence, so it is always on the end of the sentence. The structure of Bulgarian sentence is SVO, but the structure of the Japanese is SOV. In Bulgarian the word order is free, but in Japanese it is not.

These and some other specifics fix composition and structure of the Japanese phraseologisms.

Keywords: lexicology, word formation, morphology, syntax, phraseologism

Езиковедите обикновено причисляват японския език към алтайските езици, но той притежава редица специфични особености, по които се различава от българския език, от другите индоевропейски езици и дори от алтайските езици. С алтайските езици го приближават някои негови фонологични, морфологични и синтактични черти, но едновременно с това, на фонологично и лек-

сикално ниво има общи черти с австронезийските езици. Освен това японският език съчетава в себе си синтетични и аналитични, аглутинативни и флективни черти. Така че въпросът за неговото езиково семейство остава отворен за дискусии. Тук ще разгледаме накратко някои лексикални, морфологични, синтактични и др. особености, които са от особено значение, когато изучаваме японските фразеологизми [= фразеологични единици (ФЕ)].

1. Лексикални особености и словообразователни възможности

В японското езикознание има два термина за означаване на понятието „дума”, които се използват като синоними – 語 *го* и 単語 *танго* (просто го). Проблемите с дефинирането на понятието са същите като в българското езикознание. Най-кратката дефиниция е, че е минимална езикова единица, самостоятелна по значение и форма. Морфемата се разглежда като минимална значеща единица, но не е номинативна. Има два вида морфемии: свободни и свързани. Първите могат да функционират самостоятелно в изречение (部屋に人がいます。 *Heya ni hito ga imasu.* – „В стаята има човек.”), докато вторите – не (部屋に日本人がいます。 *Heya ni hinonjin ga imasu.* – „В стаята има японец”). Проблемът идва от трудността да се определи границата между свободни и свързани морфемии в езици като японския и някои други. Така че общоприетите критерии за разграничаване на думата от морфемата, приети от общото езикознание, не са приложими към японския език. От звукова гледна точка морфемите в японския език се състоят от цяло число срички, което означава, че морфемната граница никога не минава вътре в сричката. В зависимост от значението си, морфемите се делят на корен и афикси, като основното лексикално значение на думата се съдържа в корена.

Докато в общото езикознание се говори за словообразуващи и формообразуващи афикси, в японското езикознание почти не се говори за формообразуващи афикси. Граматичните елементи на езика се интерпретират или като частици, ако са неизменяеми, или като спомагателни глаголи, ако са изменяеми. Отделните словоизменителни форми на глаголите се разглеждат не като съчетание на основа и окончание, а като степени на морфонемно редуване

(аблаут на основата), макар че някои форми могат да бъдат разгледани като спомагателни глаголи (напр. формата да страда-телен залог – れる(*reru*) в 読まれる(*yomareru*) [речникова форма – 読む(*yomu*) (чета)]).

По произход думите в японски език се делят на думи с японски произход 和語 (*wago*) (山 (*yama*) – „планина”, 川 (*kawa*) – „река”), с китайски произход 漢語 (*kango*) (山脈 (*sanmyaku*) – „планини”, 世界 (*sekai*) – „свят”), с чужд произход 外来語 (*gairigo*) (パン (*pan*) – „хляб”, ズボン (*zubon*) – „панталон”). Първите се четат с кунното четене на йероглифите 字訓 (*jikun*), тъй като то обозначава японското наименование (японско четене), вторите – с онното четене 字音 (*jion*), което е японският вариант на четене на китайския йероглиф (квазикитайско четене), а третите се изписват предимно с *катакана*, макар че някои стари чуждици могат да бъдат записани и с *хирагана* (タバコ・たばこ (*tabako*) – „цигари, тютюн”). Съществуват и т. нар. 和製英語 (*wasei-eigo*), 和製外来語 (*wasei-gairigo*) – японски псевдоанглицизми, псевдо-чуждици (конструкции, които не съществуват в езика, от който са заети, но се използват като калки в японски език). Примери *バーゲン* (*baagen*) – *bargain* (сделка) – „разпродажба”, *ゴールイン* (*gooru-in*) – *goal+in* – 1. Финиширане (обикн. при състезание по бягане); 2. Вкарване на кош, гол.; 3. Достигане до целта (особено за женене.). Има много подобни примери на „фалшиви приятели на преводача”.

Най-многобройни са фразеологичните единици (ФЕ), в чиито състав влизат думи с японски произход, с чуждици са много малко, а ФЕ с думи от китайски произход заемат средно положение, от последните най-често се срещат ФЕ с думи от всекидневния живот, а тези, чиито корен се крие в китайски текстове, също са много малко (心肝を寒からしめる (*shinkan wo samukarashimeru*) – „смразявам сърцето” [(*shinkan*) е сърце и черен дроб, използва се за сърце като цяло], 春秋に富む (*shunjuu ni tomu*) – „имам дълги години пред мен” [(*shunjuu*) е пролети и есени]). (Мияджи 1985: 239)

Простите думи в японски език 単純語 (*tanjungo*) съдържат само една коренна морфема (頭 (*atama*) – „глава”, 足 (*ashi*) – „крак”). Голяма част от думите от китайски произход, чиито съчетания от

йероглифи са с онното си четене, се разглеждат като прости, въпреки че в китайски те са сложни. (世界 (*sekai*) – „свят“), т.е. в японския език те имат единно значение, което не е сбор от значенията на съставящите ги йероглифи (срв. 外因 (*gain*) – „външна причина” – (*gai*) е онното четене на (*soto*) – „на(вън)” + (*gen*)*in* – „причина”). Както беше посочено по-горе, формите на глаголно спрежение се разглеждат като степени на морфонемно редуване, а не като съчетание на основа и окончание.

Сложните думи 合成語 (*gouseigo*) се подразделят на: сложни съставни 複合語 (*fukugougo*), сложни производни 派生語 (*haseigo*), редуликирани 疊語 (*jougo*). Сложните съставни думи се образуват от две или повече прости думи (顎鬚 (*ago-hige*) – „брада” [чене+брада], 顔色 (*kaou-iro*) – „цвет на лицето” [лице+цвет]). Много често на границата между думите настъпват звукови промени – озвучаване на началната съгласна във втората дума и редуване на последната гласна на първата (猿知恵 (*saru-dzie*) – „примитивна хитрост” [猿 (*saru*) – „маймуна”, 知恵 (*chie*) – „разум, ум”]). Това озвучаване в някои случаи има смислоразграничителна функция (山川 (*yama-gawa*) – „планинска река”, 山川 (*yama-kawa*) – „планини и реки”).

Група сложни думи представляват лексикализирани словосъчетания (手の平 (*te-no-hira*) – „длан”, 茶の湯 (*cha-no-yu*) – „чайна церемония”). Съществуват и т.нар. полусложни думи или полусловосъчетания, които представляват особени устойчиви композиции (日本料理 (*nihon-ryouri*) – „японска кухня” [Япония+кухня]). Последните имат структурно сходство с т. нар. 四字熟語 (*yojijukugo*) – сложни думи с четири йероглифа (фразеологизми от четири йероглифа, според Мин Шин Цай (Цай 1998: 49)), които се четат с китайските си четения, а смисълът им може приблизително да се разбере от значенията на отделните йероглифи. Те имат предимно китайски произход. По изчисления на Цай (Цай 1998: 49) чисто японските фразеологизми-йоджиджукуго са само 5 %, а тези от тях, които съдържат соматизъм – 2% (цит. съч.: 53). Например, 弱肉強食 (*iyaku-niku-kyou-shyoku*) – първият йероглиф е на „слаб”, вторият – „месо”, следват „силен” и „ям” –

т.е. приблизително смисълът е „слабият <e> месо, което силният яде” и може да се преведе като „слабите стават жертва на силните; оцеляването на по-силния; законът на джунглата”. „Те само фонетически се изменят по законите на японския език, а семантично и структурно-граматически си остават същите като в китайския език...не можем да добавим глаголният суфикс – суру (する) и да ги използваме като глаголи.” (цит. съч.: 49-50) Както отбелязва Цай, фразеологизмите-йоджиджукуго са книжни, немалка част от тях може да бъде преведена чрез калкиране с фразеологизъм, без това да промени тяхното значение. Например: 肝胆相照 (*kantan souchou*) – букв. черният дроб и жлъчката се осветяват взаимно; задушевени приятели сме; душевно близки сме) може да се преведе с фразеологизма – 肝胆相照らす (*kantan aiterasu*) (цит. съч.: 52).

Сложните производни думи се образуват чрез добавяне на префикси и суфикси (無責任 (*musekinin*) – безотговорност, 医学 (*igaku*) – медицина, 医者 (*ishya*) – доктор).

Тъй като в японския език граматичната категория множествено число не съществува, освен в единични случаи, един от начините за изразяване на множественост е повторението (редупликиране) на думата, при което, ако думата започва с беззвучна съгласна, тя се озвучава (山々 (*yama-yama*) – планини, 国々 (*kuniguni*) – страни, държави). Другият начин е чрез добавяне на различни афикси. Определянето, дали става дума за един или няколко обекта, става чрез контекста.

Афиксите в японски език се подразделят на транспониращи и нетранспониращи. Първите превръщат една част от речта в друга. От съществително име в на-прилагателно (魅力 (*miryoku*) → 魅力的 (*miryokuteki*) – „очарование” → „очарователен”), от съществително в и-прилагателно (子供 (*kodomo*) → 子供っぽい (*kodomoppoi*) – „дете” → „детински”), от прилагателно в съществително (高い (*takai*) → 高さ (*takasa*) – „висок” → „височина”, 静かな (*shizukana*) → 静かさ (*shizukasa*) – „тих” → „тишина”) и др. Нетранспониращите образуват нови думи или привнасят допълнително значение към думите от същия клас. (費 (*hi*) – „разходи” → 学費 (*gakushi*) – „учебни такси”).

Благодарение на йероглифите японският език разполага с почти неограничени словообразователни възможности. Отделните йероглифи могат да бъдат включени в състава на думата с едно от двете си четения – онно или кунно. Понякога за получаване на стилистичен ефект йероглифите могат да получат индивидуално четене с помощта на *фуригана* – дребна хирагана, която се изписва над йероглифа. (Нацуме Сосеки в „Пета нощ” използва 接続つて с четене *tsunagatte* [свършената деепричастна форма на глагола *tsunagaru* – „свързвам”], която по принцип се записва с つながって или 繋がって).

Омонимията е широко разпространена в японския език (напр. в „Мейкьо кокуго джитен” има 13 думи, които се четат こうこう (*koukou*). В устната реч разпознаването на думата става чрез контекста, но дори и тогава, понякога, могат да се появят трудности. В писмената реч основна роля играе изписването на думата с йероглифи. Както отбеляза и Цай: „за различаване на думите семантично-зрителната функция играе достатъчно голяма роля в японския език. „Езикът” за японците и китайците е не само „звук”, но и „зрителен”, т.е. като една езикова „плоскост”, ако смятаме, че в руския език съществува една езикова „черта” (звуковата).” (Цай 1998: 46)

Едно от доста интересните и предизвикващо голям изследователски интерес явление е широкото използване на оноματοпеята 擬声語 (*giseigo*), която включва 擬音語 (*giongo*) и 擬態語 (*gitaigo*) (звукоподражателни и миметични думи). Първите представляват дума или съчетание от думи за интерпретиране на звуци от всякакво естество, които се записват обикновено с катакана (ワンワン (*wanwan*) – „бау-бау”, ゴロゴロ (*gorogoro*) – „гръм-тряс” – за гръмотевица), докато вторите са думи или съчетания от думи за изразяване на състояния или емоции чрез звуци (ばらばら (*barabara*) – „разхвърляно”, ぶらぶら (*burabura*) обикн. в съчетание с *вървя* – „(вървя) без да бързам, бродя”). В японски език те имат многократно по-широка употреба от всеки друг език. Около 5% от японските ФЕ съдържат оноματοпея (Завьялова 2010).

2. Морфологични особености

Танго се класифицират според два критерия: функционален (синтактичен) и морфологичен. От функционална гледна точка думите са самостоятелни 自立語 (*jiritsugo*) и несамостоятелни (служебни) 付属語 (*fuzokugo*), а от морфологична – изменяеми и неизменяеми. Самостоятелните от своя страна също се подразделят на: субстантиви 体言 (*taigen*) (могат да бъдат подлог) – съществителни, местоимения, числителни; предикативи 用言 (*yougen*) (изменяеми думи, които могат да бъдат сказуемо) – глаголи, предикативни (и-прилагателни) и полупредикативни (на-прилагателни) прилагателни; несубстантиви 非体言 (*hitaigen*) (неизменяеми думи, които не могат да бъдат подлог) – наречия, атрибутиви, съюзи, междуметия. Несамостоятелни изменяеми 助動詞 (*kyodoushi*) са спомагателните глаголи, а несамостоятелни неизменяеми 助詞 (*kyoshi*) – частиците. Въпреки че *kyodoushi* е калка на auxiliary verb, а *kyoshi* на particle, в съвременното японско езикознание те са се отдалечили значително от значението на съответните термини и се използват за означаване на изменяемите и неизменяемите граматически единици, като не се прави разлика между словоизменителни морфемии и служебни думи.

Основните разлики между българските и японските съществителни са липсата на граматическите категории род, число и членуване. Биологичният род може да бъде изразен чрез лексикални средства единствено при роднинските взаимоотношения. Допълнително се прави разграничение дали става въпрос за собствени роднини или чужди (свързано е с категорията *кейго*). При животните биологичният род се изразява или чрез думите за „самец, самка“, или с производните от тях суфикси.

Личните местоимения в японски език се изменят по лице и число, като някои местоимения за трето лице имат форми за мъжки и женски род, но липсва среден. Въпреки голямото им разнообразие, при превод много често те се изпускат или се заместват със съществителни имена. Трябва да се отбележи също, че нито личните, нито притежателните местоимения се включват в заглавките на ФЕ в речниците, което представлява трудност при опреде-

лянето на структурните модели, тъй като при даване на буквалния превод на български език те са задължителни.

В японски език се употребяват два вида числителни: собствено японски (които са 14 на брой) и китайски. Китайските числителни се употребяват самостоятелно само при броене, а за изразяване на количество (брой) на лица и предмети към тях се прибавят различни бройни суфикси (класификатори), които обединяват група предмети (個(*ko*) – за броене на малки предмети, 札(*satsu*) – на книги и др. подвързани материали). В повечето от случаите съществителното, назоваващо предметите, също трябва да се употреби (三冊の本／本三冊(*san-satsu no hon/hon san-satsu*) – „три книги“). Често японските лингвисти ги разглеждат като подклас на съществителното име. Това е важно при определянето на структурните модели на ФЕ.

Глаголите в японски език притежават следните категории: преходност/ непреходност, утвърждение/отрицание, време, аспектност, ориентация на глаголното действие, залог и наклонение. За разлика от българския език, обаче, не притежават лице и число. Други особености са, че някои глаголи образуват неутрални, скромни и учтиви (уважителни) форми (също е свързано с категорията *keigo*, с която се изразяват социално-личностните отношения в Япония), всички глаголи имат прости форми и форми на *masu*, което е свързано с т. нар. адресив.

Многозначността на голяма част от японските глаголи се дължи на тяхната съчетаемост. В много от случаите отделните значения се диференцират чрез използването на различни йероглифи. Например, глаголът とる(*toru*) – „вземам, отнемам и т. н.“ може да бъде изписан с 5 йероглифа – 取る、執る、採る、捕る、撮る. Има 13 значения, повечето от които имат подзначения. Първият йероглиф е с най-широка употреба, от втория до четвъртия се използват, ако искаме стилистично да изразим нюансите, които носят отделните йероглифи, съответно „изпълнявам (служебни задължения)“, „приемам (решение)“, „улавям, хващам (напр. мишки)“. Последният йероглиф се използва само в съчетанието 写真を撮る (*shashin wo toru*) – „правя снимки, снимам“.

Спрежението на глаголите се изразява в образуването на т. нар. глаголни основи, някои от които се употребяват самостоятелно, а от други се образуват глаголни форми с различно значение. Те са шест и една минала (свършена) основа, от която се образуват формите за минало време и деепричастията от свършен вид. Съществуват три групи глаголи или три спрежения, като в третото влизат двата неправилни глагола 来る (*kuru*) – „идвам”, する (*suru*) – „правя” и техните производни. Трябва да се отбележи, че в съвременния японски език екзистенциалният глагол ある (*aru*) – „има (за неодушевени съществителни имена)” няма отрицателна основа и не образува отрицателна форма (освен в някои диалекти), а вместо това се използва предикативното прилагателно ない (*nai*). (за подробности виж Иванов 1996: 68-69). Това е важно, защото структурните модели на японските СФЕ, отрицателните форми на глаголите и тези на *aru* ще се различават.

Освен чрез преходни/непреходни глаголи, преходността може да бъде изразена чрез съчетаване на съществителни, числителни, прилагателни с глагола する (*suru*) (правя някакъв, на нещо – 足を棒にする (*ashi wo bou ni suru*) – „правя краката на камък” (букв. „на пръчка”), непреходността – споголвар (なり) – ставам (足が棒になる (*ashi ga bou ni naru*) – „краката ми стават на камък” (букв. „на пръчка”).

В японския език морфематично има само две времена – минало и неминало, които могат да бъдат прости и продължителни. Сегашните действия се разграничават от бъдещите чрез лексикални средства или контекстуално.

Както вече споменахме, в японския език се срещат два вида прилагателни – предикативни イ形容詞 (*i-keiyoushi*) – и-прилагателни (завършват на -и в речниковата си форма) и полупредикативни прилагателни ナ形容詞 (*na-keiyoushi*) – на-прилагателни (в определителната си форма завършват на -на). При предикативните прилагателни определителната и предикативната форма съвпадат. Полупредикативните могат да изразяват сказуемото само с помощта на спомагателния глагол „съм” – です・だ (*desu/da*). Наречните им форми са различни, като на на-прилагателните съвпада с наречната форма на съществителните. И двата вида прилагателни притежават време, модалност и наклонение

(без повелително), нямат форми за залог. Спрегаемият суфикс *-たい* (*-tai*) също се изменя като предикативно прилагателно.

В японския език съществуват и неизменяеми непредикативни прилагателни *連体詞* (*rentaishi*), към които спадат някои лексикализирани форми на глаголи (*ある* (*aru*) – „един, някой си“), полупредикативни прилагателни (*大きな* (*ookina*) – „голям“) и др. части на речта, употребени единствено в определителна функция. Към тях се причисляват и прилагателните, заети от западноевропейските езици, към които е добавена определителната частица *の* (*no*) (*ピンクの* (*pinku no*) – „розов“).

Сравнително малкият брой прилагателни имена в японски език се обяснява отчасти и със съществуването на т. нар. квазиотносителни прилагателни, т.е. съчетанието на две съществителни имена с определителната частица *no* се превежда на български език като съчетание от относително прилагателно и съществително име (*木の家* (*ki no ie*) – „дървена къща“). Това налага при превод да се използва различна граматическа категория. В някои случаи те се лексикализират (*木の芽* (*ki no me*) – „дървесна пъпка“).

Към *kyoshi* – частиците японските лингвисти отнасят предимно *格助詞* (*kakujyoshi*) – „позиционни частици“, *係助詞* (*kakarijyoshi*) – „емотивни частици“, *副助詞* (*fukujyoshi*) – „наречни частици“. Руските и немските лингвисти разглеждат *kakujyoshi* като падежни окончания, изхождайки от калкирането на *格* (*kaku*) – „падеж“ и *助詞* (*kyoshi*) – „частица“, английските и българските говорят за позиционни (следложни) частици. Макар че в последно време и първите признават, че в японския език няма падежи, поне изразни синтетично. Позиционните частици са много сходни с българските предлози, но са в постпозиция спрямо думата, към която се отнасят. Пример: *私はパンを食べる。* (*Watashi ha pan wo taberu.*) – „Аз ям хляб“. *は* (*wa*) се отнася към *kakarijyoshi* – „емотивните частици“, маркира темата в изречението и затова се нарича „тематична частица“, *を* (*o*) е позиционна частица, която маркира прякото допълнение.

3. Синтактични особености

Най-важната разлика между строежа на българското и японското изречение е, че докато в българския език сказуемото и подлогът са главни части на изречението, то в японския главната и управляваща част е сказуемото, а всички останали, включително и подлогът, са подчинени. Именно поради тази причина сказуемото е винаги в края на изречението. Ако основната структура на простото изречение в българския език е подлог – глагол – допълнение SVO (Аз ям хляб.), то в японския тя е подлог – допълнение – глагол SOV (私はパンを食べる。 (*Watashi ha pan wo taberu.*)). Сказуемото може да е изразено не само чрез глагол, но и чрез съществително, прилагателно, спомагателен глагол, модален израз или устойчива граматическа конструкция.

В българския език имаме относително свободен словоред, докато в японския той е строг. Промяната на словореда може да доведе до промяна в смисъла на изречението. (私はパンを食べる。 (*Watashi wa pan wo taberu.*) – 私が食べるパン。 (*Watashi ga taberu pan.*) – „Аз ям хляб” – „Хлябът, който аз ям” [заради способността на глагола в препозиция да изпълнява определителна функция, от просто изречение, то се превръща в сложно съставно определително]). Естествено, в разговорната реч е възможна инверсия на словореда, както и прекъсване по средата на изречението.

Друга особеност е, че в японския език различаваме два вида подлог – тематичен и рематичен, които се оформят с различни частици. При сложните съставни обстоятелствени изречения подчинените винаги са първи, а главното изречение е в края. (私が帰ってくるまで、ここで待ってください。 (*Watashi ga kaettekuru made, koko de matte kudasai.*) – „Докато се върна, чакай тук!”).

Друга характерна черта е наличието на т.нар. незаключително сказуемо, което се среща в сложни съчинени зависими изречения, като е изразено или чрез глагол във втора основа, или чрез свършено дееспричастие. В този тип изречения само сказуемото на последното изречение е в заключителна глаголна форма, а останалите приемат времето и наклонението му, поради което се наричат „незаключителни сказуеми”. (大学は有名できれいです。

(*Daigaku ha yuimei de kirei desu.*) – „Университетът е известен и красив.”)

Внимание трябва да се обърне на т. нар. граматическа фразеология, обхващаща сложните съюзи, устойчивите граматически конструкции и др. ([същ.] をきっかけに (*o kikkake ni*) – „възползвайки се [от същ.]”, ~に違いありません (*~ni chigai arimasen*) – „няма съмнение, че~”).

Не на последно място внимание заслужават и устойчивите глаголно-именни съчетания, които имат отношение и към лексико-синтактичната съчетаемост. Така например в японски език „слагам, нося шапка” винаги е „帽子をかぶる (*boushi wo kaburu*)”, т. е. шапката се нахлупва на главата; с душа се поливат シャワーを浴びる (*shyawaa wo abiru*), очилата се закачат 眼鏡をかける (*megane wo kakeru*) и т.н., в някои речници се разглеждат като ФЕ, особено в двусъзнатите.

Всички гореспоменати особености трябва да се имат предвид при превод от японски език на български, без значение дали превеждаме свободен текст, пословици, поговорки, фразеологизми или устойчиви сравнения. Те имат особено значение при определяне типовете структурни модели на фразеологизмите, както и за степента на еквивалентност при предаване на смисъла на фразеологично свързаните съчетания.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. **Иванов 2009:** Б. Иванов. Японска граматика. Функционален аспект. София, 2009.
2. **Иванов 2009:** Б. Иванов. Основи на японския език. София, 2009.
3. **Колектив 2007:** Колектив. Учебник по морфосинтаксис на Кирил Радев Сэнсэй. София, 2007.
4. **Иванов, Радев 1996:** Б. Иванов, К. Радев. Японска граматика. София, 1996.
5. **Головнин 1986:** Головнин И. В. Граматика современного японского языка. Москва, 1986.
6. 中村, 2001: 保男中村. 創造する翻訳 – ことばの限界に挑む。東京、2001 (Накамура, 2001: Ясуо Накамура. Творчески писмен превод – да преминем границите на думата. Токио, 2001).

7. 中村, 2007: 保男中村。英和翻訳の原理・技法。東京、2007 (Накамура, 2007: Ясуо Накамура. Основни принципи, техники на английско-японския писмен превод. Токио, 2007).

8. 宮地, 1985: 宮地裕。「慣用句の意味と用法」。東京、1985 (Мияджи 1985, Ютака Мияджи: Значение и употреба на фразеологизмите. Токио, 1985).

9. **Цай 1998:** Мин Шин Цай. Структурно-семантическая характеристика соматических фразеологических единиц и их эквиваленты в японском языке, Дисс. Москва, 1998.

10. Meikyo kokugo jiten, Kitahara Yasuo and Taishukan, 2002-2008 (明鏡国語辞典、大修館書店, 2002-2008).

11. **Завьялова 2010:** Н. А. Завьялова. Японские фразеологические единицы как составляющая дискурса повседневности. <http://www.km.ru/referats/332315-японские-фразеологические-единицы-как-составляющая-дискурса-повседневности#>